

**INTEGROVANÁ DIDAKTIKA
SLOVENSKEHO JAZYKA
A LITERATÚRY PRE PRIMÁRNE
VZDELÁVANIE**

Príloha k 6. kapitole

© **Ludmila Liptáková a kolektív**

**Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta**

2011

STRATÉGIE POROZUMENIA TEXTU

Antónia Sochovičová

CLOZE-TEST

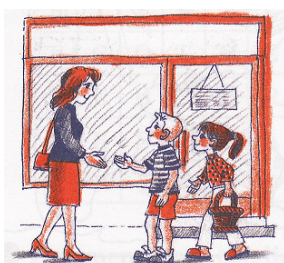
Cloze-test je jedna z metód, ktorá svojou podstatou ponúka široké možnosti využitia (pozri kap. 6.4). Týka sa to nielen jej funkcie – stimulácia a diagnostika, ale aj jej využiteľnosti na ktoromkoľvek vyučovacom predmete.

V primárnej škole je možné využiť modifikácie cloze-testu, ktoré pripravujú žiakov na samotnú prácu s ním (podľa Hirschnerová, 2005a, 2005b):

1. Obrázkový cloze-test

(žiaci dopisujú do viet vhodné slová podľa obrázkov)

Erik s Luckou odoslali z pošty _____. Potom prešli popri potoku a _____. Pred _____ stretli tetu Vlastu. V obchode nakúpili chlieb a _____. Naspäť ich zobral sused na _____. Pri obede si _____: „Aké sme dnes mali zaujímavé dopoludnie.“

2. Cloze-test – jedna veta

(po prečítaní textu žiaci dopĺňajú vhodné slová na základe prečítaného)

Oceán skrýva množstvo pokladov. Okrem krásnych prírodnín a nerastných surovín na jeho dne nájdeme veľa potopených lodí. V nich bývali, plavili sa a objavovali nové krajiny a ríše námorníci a piráti. Bitky medzi námorníkmi a pirátmi bývali často kruté. Sila a múdrosť dobrých námorníkov často zvíťazila nad zlom a krutosťou neúprosných zločincov. Na palubách lodí bývalo množstvo vzácného tovaru, peňazí a šperkov. Lode sa často potopili aj v silných búrkach. Byť námorníkom bolo veľmi nebezpečné povolanie. Hlavným cieľom námorných výprav bolo objavovanie nových svetadielov. Dlhé mesiace sa objavitelia plavili a ďalekohľadom vyzerali zem na obzore. Takto objavili aj Ameriku. Námorníci si mysleli, že sú v Indii a obyvateľov pomenovali Indiáni. Keď zistili, že objavili nový svetadiel, pomenovali ho Amerika.

Na dne oceánov sa nachádzajú prírodniny i _____.

Nové krajiny objavovali _____ a piráti.

V silných _____ sa lode často potopili.

3. Cloze-test – Na slovíčko

(žiaci z tabuľky vyberajú a vhodne dopĺňajú slová do textu)

list	kostol	obchod
povedať	voz	pečivo

Erik s Luckou odoslali z pošty _____. Potom prešli popri potoku a _____. Pred _____ stretli tetu Vlastu. V obchode nakúpili chlieb a _____. Naspäť ich zobral sused na _____. Pri obede si _____: „Aké sme dnes mali zaujímavé dopoludnie.“

4. Výber z možností

(žiaci vyberajú vhodné slovo, napr. zo štyroch možností, svoj výber môžu odôvodniť)

Erik s Luckou odoslali z pošty _____(1). Potom prešli popri potoku a _____(2). Pred _____(3) stretli tetu Vlastu. V obchode nakúpili chlieb a _____(4). Naspäť ich zobral sused na _____(5). Pri obede si _____(6): „Aké sme dnes mali zaujímavé dopoludnie.“

Vyber slovo, ktoré je vhodnejšie na miesto (1):

- a) pečivo
- b) poštára
- c) list
- d) známku

Odôvodni:

Vyber slovo, ktoré je vhodnejšie na miesto (2):

- a) podlahe
- b) ceruzke
- c) levovi
- d) kostole

Odôvodni:

Ako sme už spomínali, cloze-test a jeho modifikácie je možné využívať na ktoromkoľvek vyučovacom predmete, vo viacerých vyučovacích fázach, v ktorých táto metóda plní rôzne funkcie. Napríklad vo fáze evokácie, ktorej funkciou je zistiť, čo deti o učebnej téme vedia, ale aj navodiť príjemnú atmosféru, vzbudiť u žiakov záujem o nové učivo, povzbudzovať ich k premýšľaniu. Cloze-test v takomto prípade plní motivačnú a aktivizačnú úlohu. Napr.: na hodine prírodovedy sa preberá učivo o kure domácej, pričom na predchádzajúcej hodine sa vyvodzovala stavba tela mačky domácej.

Vyučovací predmet: Prírodoveda

Ročník: 3.

Téma: Kura domáca

Forma práce: skupinová (4-členné skupiny)

Postup: Každá skupina žiakov dostane pracovný list, ktorý obsahuje osem

výrokov týkajúcich sa vlastností mačky domácej i kury domácej a 10 obrázkov (na štyroch z nich je mačka, na ďalších štyroch je kura, na dvoch z nich je kapor). Úlohou žiakov je prečítať si dané výroky, zhodnotiť, o ktoré zo živočíchov ide, a čo najrýchlejšie prilepiť správny obrázok do vety. Vyhráva tá skupina, ktorá čo najrýchlejšie splnila úlohu a zároveň mala všetky vety správne.

Pracovný list

Mená členov skupiny: _____

Má zavalité telo a silné nohy.

Je to mäsožravé zviera.

Hľadá semenka, červíky a hmyz.

Má výnimočný sluch a zrak.

Je chovaná pre vajcia aj mäso.

Má stiahnuteľné ostré pazúry.

Má obrovský zmysel pre udržanie rovnováhy.

Žije v krdľoch.

P. Gavora v príspevku *Metódy na zisťovanie porozumenia textu* (2002/2003, s. 279 – 293) a v knihe *Ako rozvíjať porozumenie textu u žiaka* (2008) poukazuje na signifikantné typy metód, pri opise ktorých sa zameriava nielen na možnosti ich využitia, ale naznačuje aj ich obmedzenia. Vyberáme z nich metódy **text s pomiešanými vetami** a **G-test Mikuláša Milana**, ktoré sú zamerané na zisťovanie medzivetného porozumenia, ďalej **metódu verifikácie viet** a **postup 5-4-3-2-1**, zamerané na hlbšie porozumenie textu.

TEXT S POMIEŠANÝMI VETAMI

Žiakovi sa predloží text, v ktorom vety majú poprehadzované poradie, a jeho úlohou je zoradiť vety podľa zmyslu.

Metóda je vhodná pre texty opisujúce dej alebo príčinnno-následkové vzťahy. Keď je počet viet, ktoré má žiak usporiadať, väčší, veľmi to zaťažuje krátkodobú pamäť žiaka, preto sa radšej odporúča každú vetu napísať na prúžok papiera a dať ich žiakom usporiadať v tejto podobe. Skóruje sa napojenie vety na predchádzajúcu vetu.

Využitie tejto metódy demonštrujeme na texte Z. Hirschnerovej *Výlet do obchodu* (2005a, s. 26).

V obchode nakúpili chlieb a pečivo. (4)

Potom prešli popri potoku a kostole. (2)

Erik s Luckou odoslali z pošty list. (1)

Naspäť ich zobral sused na voze. (5)

Pri obede si povedali: „Aké sme dnes mali zaujímavé dopoludnie.“ (6)

Pred obchodom stretli tetu Vlastu. (3)

G-TEST Mikuláša Milana

Každá položka testu sa skladá z vety a otázky, ktorá sa viaže na túto vetu. Úlohou žiaka je pozorne si prečítať vetu i otázku a odpoveď napísať (pri individuálnom zadávaní testu je možné odpovedať ústne). Skóruje sa počet správnych odpovedí.

Ide o rýchlostný test. Žiaci majú stanovený pevný testový čas a testový zošit obsahuje veľký počet odpovedí, aby i tí najrýchlejší žiaci mali dostatok položiek na odpovedanie. Obťažnosť položiek však postupne narastá – vety sú dlhšie a obsahujú viac odborných výrazov. Využitie tejto metódy demonštrujeme na texte o rastline *hlaváčik jarný*, ktorý je súčasťou vyučovania prírodovedy v 3. ročníku ZŠ.

HLAVÁČIK JARNÝ

Stonka hlaváčika je niekedy vysoká až 30 centimetrov. Jemné bledozelené listy sú troj- až štvornásobne členené, tvoria čiarkovité, zaostrené a celistvookrajové segmenty. Kvety sú nápadné, veľké a nachádzajú sa po jednom na vrchole stoniek. Kvitne do mája. Vňať má horkú chuť a je jedovatá. U nás je vzácný a chránený. Rastie na teplých a dobre ožiarených stráňach, stepných lúkach a na pasienkoch v teplejších polohách. Dobre znáša aj vápenaté podklady. Je to teplomilná rastlina pôvodom z Východu, jedna z najkrajších jarných trvaliek. Rozmnožuje sa delením po odkvitnutí aj výsevom celkom čerstvých semien. Pri rozmnožovaní vyžaduje ľahkú vápenatú a piesčitú pôdu.

Príklad položiek:

Stonka hlaváčika je niekedy vysoká až 30 centimetrov. Do akej výšky vyrastie hlaváčik?_____

Vňať má horkú chuť a je jedovatá. Akú vňať má hlaváčik?_____

Rastie na teplých a dobre ožiarených stráňach, stepných lúkach a na pasienkoch v teplejších polohách. Kde sa vyskytuje hlaváčik?_____

METÓDA VERIFIKÁCIE VIET

Táto metóda si od žiaka vyžaduje dôkladnú sémantickú analýzu prečítaného textu a ponúkaných odpovedí. Postup je nasledovný: Žiak si najprv prečíta krátky text (12 viet), ktorého obsah nie je ťažký, ale je informačne nový. Po prečítaní dostáva ďalšie vety („odpovede“), ktoré sa týkajú obsahu textu, a má určiť ich vzájomný vzťah. Konkrétne má stanoviť, ktoré z ponúkaných viet prinášajú tie informácie, ktoré sú v texte, a ktoré, naopak, obsahujú iné (nové) informácie.

Opäť vychádzame z textu o rastline *hlaváčik jarný*, ktorý sme uviedli v predchádzajúcej metóde.

Napr.

1. *Kvety sú nápadné, veľké a nachádzajú sa po jednom na vrcholoch stoniek.*
2. *Nápadné, veľké kvety sa po jednom nachádzajú na vrcholoch stoniek.*
3. *Kvety sú nápadné, veľké a kvitnú od apríla na vrcholoch stoniek.*
4. *Kvety sa nachádzajú na vrcholoch mierne rozkonárenej, husto olistenej, ale na báze skoro holej stonky.*

Prvá veta je originálna veta z textu. Druhá je parafrázou originálnej vety – má ten istý obsah, ale iné znenie. Tretia veta je formou veľmi podobná originálnej vete, ale má iný obsah. Štvrtá veta je distraktor, teda zámerne mýliaci prvok, a nemá k textu nijaký vzťah. Žiak musí určiť, ktorá veta je „stará“ (jej význam vyplýva z textu) alebo „nová“ (prináša informáciu, ktorá nebola v texte). Ak určí uvedené prvé dve vety ako staré a ďalšie dve ako nové, znamená to, že má vo svojej pamäti reprezentáciu originálnej informácie. Nezáleží na tom, aké slovné vyjadrenie má táto informácia, žiak ju vie identifikovať – vie určiť, že originálna a parafrázovaná veta obsahujú tú istú informáciu, kým ďalšie dve vety nie. V teste sa ku každému textu používajú štyri štvorice ponúkaných

odpovedí. Test sa dá použiť od 2. ročníka primárnej školy, obsah textu sa musí prispôbiť úrovni poznania žiakov.

POSTUP 5-4-3-2-1

Najprv si žiak prečíta celý text, potom z neho získa informácie, vyhodnotí, ktoré sú pre neho najzaujímavejšie, a napokon zisťuje, čo v texte nenašiel, čo mu v texte chýbalo, čomu neporozumel. Postup:

- 5 nových informácií;
- 4 informácie, ktoré sa týkajú hlavnej myšlienky textu;
- 3 nové slová, ktoré si našiel/našla v texte;
- 2 informácie, ktoré si už poznal/a;
- 1 vec, na ktorú si nenašiel/nenašla v texte odpoveď.

PRAISE

Na hodine čítania alebo slohu môže byť pre žiakov zaujímavé využitie stratégie **PRAISE** (Sampson a kol., 2003, s. 175). Ide o akronym, ktorého začiatkové písmená predstavujú nasledujúce činnosti:

Predict	Predpovedajte slová, s ktorými by ste sa mohli stretnúť v knihe o _____.
Read	Prečítajte príbeh.
Analyze	Porovnajte predpovedané slová so slovami, ktoré sa skutočne v texte vyskytujú.
Involve	Zapojenie žiakov do inovovania, zlepšovania príbehu.
Share	Ústne alebo písomne sa podelte s triedou o svoju inováciu, zlepšenie.
Explain	Vysvetlite svoje chápanie príbehu.

Táto technika prevádza žiakov všetkými krokmi v procese čítania (pred čítaním – prereading, čítanie – reading, po čítaní – postreading).

RISE

Stratégia **RISE** (Sampson a kol., 2003, s. 178) povzbudzuje žiakov k vizuálnemu mysleniu a k demonštrovaniu ich osobného porozumenia príbehu prostredníctvom kresby. Zakladá sa na tom, že slabý čitateľ je často skvelým maliarom, a práve touto technikou sa mu poskytuje príležitosť stretnúť sa s úspechom v triede. Táto stratégia pozostáva z nasledujúcich krokov:

Read the story.

Čítanie príbehu. V primárnej škole sa učiteľovi odporúča hlasné čítanie náročnejších textov, menej náročné texty žiaci čítajú samostatne.

Illustrate the story.

Kreslenie príbehu. Žiaci ilustrujú svoje najsilnejšie predstavy, ktoré v nich príbeh vyvolal. Netreba sa trápiť, keď obrazce nie sú ako od umelca, dôležité je, aby zodpovedali príbehu.

Sequence the sketches.

Sled kresieb. Žiaci sa podelia o svoje kresby s triedou. Následne sú rozdelení do skupín po šiestich. Úlohou každej skupiny je zoradiť svojich šesť kresieb podľa obsahu príbehu. Po ukončení sa každá skupina postaví pred tabuľu a predstaví svoje poradie kresieb.

Enact the story.

Zdramatizovanie príbehu. Každá skupina si vyberie jeden obrázok a vypracuje spôsob, ako danú scénu parodizovať alebo zahrať. Keď žiaci predvedú scénu, zvyšok triedy môže tipovať, o ktorú z nich šlo.

REAP

Stratégia **REAP** (Sampson a kol., 2003, s. 207) výrazne podporuje interpretačné zručnosti a rozvíjanie vyšších úrovní porozumenia textu. Formuláciu inštrukcií treba samozrejme prispôbiť schopnostiam žiaka primárnej školy.

Read	Čítaním odhalte myšlienky autora.
Encode	Zakódujte autorove myšlienky do vlastného jazyka.
Annotate	Komentujte myšlienky písomnou formou.
Ponder	Skúmajte význam anotácie.

Literatúra

GAVORA, P.: Metódy zisťovania porozumenia textu. Slovenský jazyk a literatúra v škole, roč. 49, 2002/2003, č. 9 – 10, s. 277 – 283.

GAVORA, P. a kol.: Ako rozvíjať porozumenie textu u žiaka. Príručka pre učiteľa. Nitra: Enigma, 2008.

HIRSCHNEROVÁ, Z.: Druhákky kľúč do 3. triedy. Úlohy do školy i na prázdniny. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2005a.

HIRSCHNEROVÁ, Z.: Tretiackky kľúč do 4. triedy. Úlohy do školy i na prázdniny. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2005b.

SAMPSON, M. B. – RASINSKI, T. V. – SAMPSON, M.: Total literacy. Third edition. Canada: Thomson – Wadsworth, 2003.

Mgr. Antónia Sochovičová, PhD.

doktorandka Katedry komunikačnej a literárnej výchovy PF PU